

Saknar Olle Fogelqvist stöd för sin argumentation i ämbetsfrågan?

I sitt beslut om att obehörigförklara Olle Fogelqvist skriver Domkapitlet i Göteborg (s. 13 f.):

”Det är klarlagt att Olle Fogelqvist i predikan, ---, enligt en exeges av 1 Kor. 14 och Luk. 6 framhåller som ett av Jesu viktigaste bud att prästens uppgift överlämnats till män och inte till kvinnor, att den som inte erkänner detta bud inte blir erkänd av Gud på domens dag och att detta är en frälsningsfråga. Olle Fogelqvist framför att det handlar om människors frälsning och eviga väl eftersom det handlar om att bli kvar i Jesus och hans kärlek.

Domkapitlet kan här inte underlåta att notera att den speciella tolkning Olle Fogelqvist gör av de aktuella bibelavsnitten vare sig har stöd hos de stora kyrkofamiljerna i världen eller i någon nämnvärd grad i nutida exegetisk forskning.”

Undertecknad Bengt Holmberg har blivit ombedd att göra en bedömning av korrektheten i Göteborgs domkapitels påståenden att OFs tolkning av 1 Kor. 14 och Luk. 6 är speciell och saknar stöd såväl hos de stora kyrkofamiljerna i världen som i nutida exegetiska forskning.

(A) Saknar Olle Fogelqvists bibeltolkning stöd hos de stora kyrkofamiljerna i världen?

De stora kyrkofamiljerna i världen är den romersk-katolska kyrkan¹ och familjen av mestadels östliga, ortodoxa kyrkor. I sina uttalanden om varför kyrkan inte kan ordinera kvinnor till präster och biskopar har ledare för dessa kyrkofamiljer grundat sitt avvisande mest av allt på att Jesu apostlaval [Matt. 10, Mark. 3, Luk. 6] är principiellt och permanent riktninggivande för vilka som kan och inte kan vigas till sagda ämbeten. Den apostoliska kyrkan fortsatte sin Herres praxis, också i överlämnandet av herdeuppgiften till andra män, och kritiserade avsteg från den, vilket kommer till synes i exv. 1 Kor. 14:34 ff. och 1 Tim. 2:11 ff., och senare hos anti-agnostiska kyrkofäder som Irenæus, Tertullianus och Origenes.

Påståendet att Fogelqvists tolkning av Jesu apostlaval som ett Nej till kvinnliga präster skulle sakna stöd i dessa kyrkors skrifttolkning framstår då som så underligt, att man måste anta att domkapitlet avser något annat och mer begränsat. Kanske menar domkapitlet att de stora kyrkofamiljerna inte tolkar nämnda bibelställen som att den som säger Ja till kvinnliga präster inte kan bli frälst, men att Olle Fogelqvist gör det.

Den första av de två att-satserna i föregående förmodan om vad domkapitlet egentligen ville hävda är säkert korrekt i sig – nuförtiden dömer nog ingen av de katolska och ortodoxa kyrkorna de kvinnoprästvigande protestantiska kyrkorna till förtappelse, även om man har tung kritik att anföra mot deras ställningstaganden i teologi och praxis.

¹ De två viktigaste dokumenten i frågan från den romersk-katolska kyrkan är Troskongregationens skrivelse *Inter insigniores* (promulgerad av Paulus VI i oktober 1976) och Johannes Paulus II:s skrivelse *Ordinatio sacerdotalis* i maj 1994 (i vars tillkomst dåvarande kardinalen Joseph Ratzinger var verksam).

Däremot kan den andra att-satsen om att Olle Fogelqvist menar att en viss teologi om ämbetet avgör en människas frälsning verkligen diskuteras. I ljuset av de omsorgsfulla preciseringar av vad Fogelqvist sagt och menat i sin predikan som han meddelat i sina svar till domkapitlet är det inte korrekt att påstå att han menar att de som accepterar kvinnor i präst- och biskopsämbetet är uteslutna från frälsningen. Frälsningsfrågan går enligt honom djupare och rör en människas villighet att följa Jesus och förbli i hans gemenskap genom att ta emot allt han säger och vill som normativt. Den viljan kan finnas även hos den som har fel i ämbetsfrågan (se första stycket på s. 6 i domkapitelsbeslutet).

(B) Saknar Olle Fogelqvists bibeltolkning stöd i nutida exegetisk forskning?

Domkapitlet hävdar att Olle Fogelqvists ”speciella” tolkning av 1 Kor. 14 och Luk. 6 också saknar stöd ”i någon nämnvärd grad” i nutida exegetisk forskning. Vad som hör till det nämnvärda i exegetisk forskning är en fråga att återkomma till.

Apostlavalet, Luk. 6 m par

Det är knappast en speciell eller ovanlig tolkning att Jesu val av tolv män till apostlar, befullmäktigade att representera honom själv, pekar fram mot det apostoliska herdeämbetets fortsättning i nya, manliga ledare som snart nog fick ämbets titlar som *episkopoi* och *presbyteroi*. Från Pastoralbrevet och 1 Clem. 42–44 i slutet av det första århundradet och framåt finns den tolkningen och praxisen i alla sekler av allmänkyrklig ämbesteologi (se även Augsburgska bekännelsen, art. 5 och början av art. 28), och torde vara en standarduppfattning hos mängder av nutida katolska, ortodoxa och protestantiska exegeter och kyrkohistoriker.

Att inte bli erkänd av Gud, 1 Kor. 14

Det som står kvar som ”speciellt” skulle då vara de två återstående att-satserna i det inledningsvis citerade stycket om vad Olle Fogelqvist sagt i sin predikan. Där hävdar han att den som inte erkänner ”Herrens bud” i 1 Kor 14:33-38 inte blir erkänd av Gud på domens dag och att hållningen till detta talförbud följaktligen är en frälsningsfråga.

Till detta kan först påpekas, som Olle Fogelqvist redan gjort i sina svar till domkapitlet, att denna tolkning inte är mer speciell än att den återfinns i Svenska kyrkans sedan 30 år mest brukade bibelöversättning, NT1981=Bibel 2000. Som i många nutida bibelöversättningar valde Bibelkommissionens översättare i vers 38 läsarten *agnoeitai* (blir själv inte erkänd) i stället för *agnoeitå* (må den vara okunnig = ”vare det hans ensak”) som i 1917 års svenska bibel. Man översätter sedan: ”Den som inte erkänner detta [Herrens bud] blir själv inte erkänd”, och tillfogar i fotnoten till vers 38: ”Dvs. Gud skall inte kännas vid honom på den sista dagen; jfr Matt 7:23” [där Jesus säger om de falska kristna profeterna och undergörarna: ”Då skall jag säga dem som det är: Jag känner er inte. Försvinn härifrån, ni ondskans hantlangare!"]. Fogelqvist uppfinner inte denna tolkning, utan står helt enkelt i en svensk kyrklig tolkningstradition såsom den framställs av Bibelkommissionens översättare och exegetiska expertis.

Den tolkningstraditionen finner man t.ex. i exegetikdocenten och domprosten Nils Johanssons arbete, *Women and the Church's Ministry* (som först översattes i Canada från ett svenskt manus, 1972 och senare utgavs på svenska 1989 av förlaget Pro Veritate, Uppsala). Enligt egen uppgift såg Johansson i yngre år inte 1 Kor. 14:33 ff. som ett bibliskt argument mot att prästviga kvinnor,

men efter egen noggrann analys av texterna ändrade han uppfattning. I den nämnda boken framför han på s. 46-50 ovannämnda tolkning av ordet *agnoeitai* som avseende Guds dom. Detta innebär att den som inte erkänner utan sätter sig över ett Herrens bud saknar den frälsande tron på samme Herre. – Bo Giertz översättning och kommentar till stället säger samma sak. Han översätter *agnoeitai* med ”kommer Gud inte att kännas vid honom” i sin bok *Korintierbrevens på modern svenska med korta förklaringar för lekmän* (Verbum 1977), s. 98, och påpekar i kommentaren (likt Johansson) att saken blir en ”frälsningsfråga”, eftersom den handlar om att erkänna eller sätta sig över ett Herrens bud. Det finns en påtaglig likhet mellan vad dessa två författare skriver och det Olle Fogelqvist säger om saken i sin predikan och i sina kommentarer till den. Tolkningarna är alltså inte speciella, i meningen unika för komminister Fogelqvist, utan står i en befintlig svensk tolkningstradition även före NT1981.

Om man då invänder att dessa uppfattningar hos två kända ”kvinnoprästmotståndare” bara är vad man kunde vänta sig och inte värda att beakta som nämnvärda delar av nutida exegetik, måste undersökas om Johansson och Giertz, Bibelkommissionen och Fogelqvist verkligen saknar stöd i någon nämnvärd grad från nutida exegetisk forskning i sin tolkning av 1 Kor. 14.

Vad är nämnvärt stöd?

Hur avgör man frågan vad som är nämnvärt stöd? Att försöka räkna alla de tusentals exegeter och publikationer som instämmer i eller säger emot den angivna förståelsen av 1 Kor. 14:38 är föga meningsfullt. Det finns få frågor där de flesta exegeter är helt överens om svaren, och värdet i de olika svaren avgörs ändå inte av hur många som håller med om dem utan av kvaliteten på den argumentation som lett fram till dem.

En bättre metod att bedöma det vetenskapliga värdet av personers ställningstaganden i en exegetisk fråga är därför att se om de får stöd från forskare som annars inte är ense med dem och där man följaktligen inte kunde vänta sig ett instämmande. Om exegeter som teologiskt och kyrkligt står på olika sidor i ämbetsfrågan på en rad punkter är ense om hur 1 Kor. 14:33–38 ska tolkas, ökar sannolikheten för att deras gemensamma övertygelse bygger på akademiskt vetenskapliga argument och inte på någon konfessionell åsiktsgemenskap, eftersom en sådan saknas. Svaret på rubrikens fråga är alltså: det oväntade stödet är nämnvärt.

Vad gäller oväntade stöd för Fogelqvists tolkning av 1 Kor. 14:37-38 kan man börja med att se närmare på en inom NT-exegetiken synnerligen inflytelserik och än idag ofta citerad uppsats av Bultmann-lärjungen prof. Ernst Käsemann (inte känd som motståndare till kvinnliga präster) från 1954: “Sätze heiligen Rechtes im Neuen Testament”. Han hävdar där, med exempel i första hand ur 1 Kor., att Paulus som karismatisk profet använde sig av en stilform med gammaltestamentliga, profetiska rötter, där han med mer än mänsklig auktoritet uttalar en gudsdom (eller en förbannelse, som i 1 Kor. 16:22 och Gal. 1:9) över ett svårt felaktigt beteende. Ex. ”Den som fördärvar Guds tempel skall Gud fördärva” (1 Kor. 3:17); ”Den som inte erkänner detta blir själv inte erkänd” (1 Kor. 14:38). Denna typ av rättsutövning anses av aposteln vara en form för Guds egen heliga rätt, mer direkt och oemotsäglich än någon mänsklig domstol kan utöva. Saken illustreras av 1 Kor. 5:1-5, där Paulus meddelar korinthierna att ”Själv har jag redan ... fällt domen över den skyldige [incestuöse mannen], i vår herres Jesu Kristi namn”, vilket innebär ett överlämnande av vederbörande till Satans tuktan för ev. slutlig räddning på Herrens dag. Saken är inte ställd under församlingens diskussion eller fria val, utan Kristi Ande har avgjort den genom sin apostel.

1 Kor. 14:38 är därför mer än en varning eller ett ovanligt drastiskt språkbruk, skriver Käsemann. Nej, korinthiernas – och särskilt de i den här frågan motsträviga andebegåvade korinthiernas – erkännande av att det som aposteln skriver är Herren Jesu bud är absolut nödvändigt för att inte bli förkastad av Gud. Och den gudsdomen uttalas i presens därför att den yttersta domen är i förväg verksam, redan nu när det som Paulus skriver om den rätta ordningen i gudstjänsten läses upp för församlingen (s. 71 f.). Käsemann tolkar alltså detta stycke i 1 Kor. 14 som att aposteln här hotar med evig fördömelse och gör avvisandet av kvinnor som auktoritativa talare/ledare i församlingens gudstjänst till en frälsningsavgörande fråga.

Käsemann är inte ensam om denna uppfattning. Även en annan Bultmann-lärjunge, prof. Hans Conzelmann, ansluter sig till den i sin kommentar till stället (s. 291; jfr 97), liksom prof. Wolfgang Schrage i sin fyrbandiga kommentar till detta brev (vol. 3, s. 461). Fler kunde nämnas, t.ex. Nottingham-professorn Anthony C. Thiselton, som på s. 1164 i sin kommentar till 1 Kor. summerar: ”*The inauthentic, obstinate 'prophet' has exposed his or her own status as 'not known,' i.e. not recognized by God whose judgment is final*”; det är inte församlingen som ska uttala sitt icke-erkännande av en sådan som profet, det är Gud som redan gör det.

Långt ifrån alla nutida exegeter läser passivformen *agnoeitai* i 1 Kor. 14:38 som ett *passivum divinum* (i bibelstil använd för att antyda men inte nämna Gud som verbets agent), utan menar att ”inte erkänd” kunde avse erkännande från andra profeter och andebegåvade. Likväl står det klart att tolkningen av v. 38 som gudsdome är en välkänd och av ansedda exegeter framförd tolkning och inte något speciellt för några få svenska traditionalister.

Det är värt att notera att denna Käsemann-influerade tolkning också återfinns hos kvinnliga och feministiska exegeter, som i ämbetsfrågan har en mot Olle Fogelqvist diametralt olik uppfattning. Flera av dem hävdar mot en tämligen bred opinion bland exegeter att talförbudet i 1 Kor. 14:34-35 *inte* är ett senare inskott, tillagt i en tid då även de paulinska kyrkorna bestämt sig för att utesluta kvinnor från auktoritativt tal i gudstjänsten. Det är tvärtom det egentliga och omsorgsfullt förberedda målet för hela apostelns undervisning i 1 Kor 11–14 om hur det ska gå till i den gemensamma gudstjänsten och hur nådegåvorna (*charismata*) ska hanteras där – något som brevets mottagare inte är bra på. Paulus avser verkligen att säga med stor kraft att kvinnorna inte får tala i gudstjänsten hur andebegåvade de än är. Denna läsning av avsnittet 11–14 framfördes först av den banbrytande feministiska exegeten Elizabeth Schüssler Fiorenza i hennes bok *In Memory of Her: A Feminist Theological Reconstruction of Christian Origins* (1983), och mer utförligt i uppsatsen ”Rhetorical Situation and Historical Reconstruction in 1 Corinthians” från 1987. (Hennes hypotes att detta bara gällde gifta kvinnor har inte bejakats av andra feminister).

Samma uppfattning om struktur och syfte i 1 Kor. 11–14 är ryggraden i den retoriska tolkning som Antoinette Clark Wire lade fram i sin *The Corinthian Women Prophets: A Reconstruction Through Paul's Rhetoric* (Minneapolis, 1990). Hon ser gruppen ”andebegåvade”, *pneumatikoi*, i Korinth som huvudsakligen bestående av starka kvinnor med stort andligt självförtroende, som Paulus får ta i med alla sina krafter för att få tyst på, dessutom på ett ganska auktoritärt sätt enligt Wire.

I artikeln ”Tig, tungomålstalerskor! Paulus förbud för kvinnorna att tala i 1 Kor 14:34” (1997)

och i sin doktorsavhandling *Traditions as Rhetorical Proof* (1998), gör Anders Eriksson, utifrån en jämförelse med antika regler och konventioner inom retoriken, en mer ingående retorisk analys i samma riktning som Schüssler Fiorenza och Wire. I sin summering av artikeln (för övrigt dedicerad till "Sveriges första kvinnliga biskop Christina Odenberg") fastslår Eriksson att det Paulus avser är ett "absolut förbud för tungomålstalerskorna [AE menar att Paulus vill framställa de andebegåvade kvinnorna just så] att tala i den korinthiska gudstjänsten", ett förbud som aposteln meddelar i ultimativ form med hot om att den som inte lyder inte kommer att erkännas av Gud på domens dag. – Ett ytterligare exempel på synsättets genomslag är Oslo-professorn Jorunn Øklands avhandling om Paulus och kvinnorna i Korinth, *Women in Their Place* (Edinburgh, 2004), där hon uttryckligen bygger på Wires och Erikssons arbeten, men därtill vill fokusera på Paulus sätt att skapa särskilda rituella "rum" och gränser för kvinnors agerande i församlingen (s. 12).

Avslutning

Sammanfattningsvis kan konstateras att de *exegetiska* påståenden komminister Fogelqvist gör i sin predikan inte kan sägas vara "speciella" och sakna stöd inom nutida exegetisk forskning, utan tvärtom har det i betydande grad – överraskande nog också från flera feministiska forskare. Man får därför konstatera att Göteborgs domkapitels kritik av Olle Fogelqvists bibeltolkning för bristande förankring i nutida exegetik inte är sakligt grundad.

Bengt Holmberg, präst i Svenska kyrkan,
professor em. i Nya testamentets exegetik vid Lunds universitet

Litteratur

Hans Conzelmann, *Der erste Brief an die Korinther*. Göttingen, 1969.

Anders Eriksson, ”’Tig, tungomålstalerskor!’ Paulus förbud för kvinnorna att tala i 1 Kor 14:34”, i: *Svensk Exegetisk Årsbok* 62, 1997, 123–150.

Anders Eriksson, *Tradition as Rhetorical Proof. Pauline Argumentation in 1 Corinthians* (diss. Lund). Stockholm, 1998.

Bo Giertz, *Korintierbrevnen på modern svenska med korta förklaringar för lekmän*. Stockholm 1977.

Nils Johansson, *Women and the Church's Ministry. An Exegetical Study of 1 Corinthians 11–14*. Ottawa, 1972.

Ernst Käsemann, “Sätze heiligen Rechtes im Neuen Testament”, i: Idem, *Exegetische Versuche und Besinnungen, I–II*. Göttingen 1970, II:69–82. Först publicerad i *New Testament Studies* 1, 1954/5, 248–260.

Wolfgang Schrage, *Der erste Brief an die Korinther. Teilbd 3, 1 Kor 11,17-14,40*. Zürich, 1999.

Elisabeth Schüssler Fiorenza, *In Memory of Her: A Feminist Theological Reconstruction of Christian Origins*. New York, 1983.

Elisabeth Schüssler Fiorenza, “Rhetorical Situation and Historical Reconstruction in 1 Corinthians”, i: *New Testament Studies* 33, 1987, 386–403.

Anthony C. Thiselton, *The First Epistle to the Corinthians. A Commentary on the Greek Text*. Grand Rapids–Carlisle, 2000.

Antoinette Clark Wire, *The Corinthian Women Prophets. A Reconstruction through Paul's Rhetoric*. Minneapolis, 1990.

Jorunn Økland, *Women in Their Place. Paul and the Corinthian Discourse of Gender and Sanctuary Space*. Edinburgh, 2004.